

**ČESKÝ PSYCHOLOGICKÝ ROMÁN
V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ
NA STŘEDNÍ ŠKOLE**

ČESKÝ PSYCHOLOGICKÝ ROMÁN V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ NA STŘEDNÍ ŠKOLE

VLADIMÍRA PÁNKOVÁ

Plzeň 2023

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY
V PLZNI**

ČESKÝ PSYCHOLOGICKÝ ROMÁN V LITERÁRNÍ VÝCHOVĚ NA STŘEDNÍ ŠKOLE

Vladimíra Pánková

Recenzenti:

doc. PhDr. Ivana Gejgušová, Ph.D.

prof. PhDr. Michaela Soleiman pour Hashemi, CSc.

Vydání publikace bylo schváleno Vědeckou redakcí
Západočeské univerzity v Plzni.

Monografie vznikla s podporou grantové soutěže GRAK 2023
na Fakultě pedagogické ZČU v Plzni. Projekt je veden pod číslem
GRAK 2023_PD_01.

Grafický návrh obálky: Anastasia Vrublevská

Typografická úprava: Jakub Pokorný

Vydala:

Západočeská univerzita v Plzni, Univerzitní 2732/8, 301 00 Plzeň

Vytiskl:

Polypress s.r.o., Truhlářská 486/15, 360 17 Karlovy Vary

První vydání, 314 stran

Pořadové číslo: 2397, ediční číslo: 55-080-23

Plzeň 2023

ISBN 978-80-261-1195-5

ISBN 978-80-261-1196-2 (online ; pdf)

© Západočeská univerzita v Plzni, 2023

Poděkování

Mé velké poděkování patří doc. PaedDr. Ladislavě Lederbuchové, CSc., za dlouhodobé odborné vedení a vědeckou inspiraci, rovněž pak doc. PhDr. Vladimíru Novotnému, Ph.D., za cenné rady poskytnuté ke zpracování kapitoly Psychologický román jako žánr.

Autorka

OBSAH

1 Cíle a metody	1
1.1 Cíle práce	1
1.2 Metody práce	3
2 Komunikační pojetí literární výchovy	5
2.1 Recepce uměleckého textu	6
2.2 Recepce adolescentů	11
2.3 Přímé (zážitkové) poznávání uměleckého textu	23
2.4 Umělecký text jako učivo a umění	31
2.5 Konstruktivisticky tvořivý přístup k uměleckému textu	36
2.5.1 Podrobněji k tvořivé expresivitě	41
2.6 Transformovaná role učitele	44
3 Psychologický román jako žánr	48
3.1 Sledování vývoje a slovníkových definic psychologického románu	49
3.2 Konfrontace s monografií Lydie Ginzburgové	54
3.3 Leitmotivy psychologické prózy	62
3.3.1 Mezní situace	62
3.3.2 Nepostižitelnost lidského nitra	66
3.3.3 Motiv paměti	68
3.3.3.1 Motiv rekonstruované paměti	68
3.3.3.2 Motiv domyšlených paměťových stop aneb Mučivé imaginace	71
3.3.3.3 Memoáry jako forma mentální sebe prezentace	75
3.3.3.4 Motiv ztracené paměti	78
3.3.4 Motiv dvojnictví	80
3.3.5 Motiv hry a masky	86
3.3.6 Motiv prostředí	89
3.4 Pokus o vlastní definici žánru	94
4 Psychologický román jako učivo	97
4.1 Učivo	97
4.2 Učivo v inovativní (komunikačně pojaté) literární výchově	98

4.3	Umělecký text jako učivo a umění	99
4.4	Psychologický román jako učivo a umění	104
5	Psychologický román v učitelově přípravě na výuku	111
5.1	Psychologický román versus čtenářské kompetence adolescentů	111
5.2	Didaktická interpretace uměleckého textu v učitelově přípravě na výuku	112
5.3	Didaktická interpretace psychologického románu v učitelově přípravě na výuku	114
5.4	Typologie učitele literární výchovy	123
6	Výzkumná sonda do učebnic literatury	127
6.1	Popis zkoumaného vzorku	131
6.2	Stanovení cílů, výzkumných otázek a hypotéz	132
6.3	Výsledky obsahové analýzy vybraných učebnic pro 3. ročník středních škol	134
6.3.1	Reflexe žánrových znaků ve výkladu děl	141
6.3.2	Reflexe stylistické stránky výkladového textu ...	142
6.4	Stanovení cílů, výzkumných otázek a hypotéz při výzkumu čítankových ukázek	143
6.5	Výsledky obsahové analýzy čítanek pro 3. ročník středních škol	145
6.5.1	Ivan Olbracht: Žalář nejtemnější	145
6.5.2	Jarmila Glazarová: Vlčí jáma	147
6.5.3	Jarmila Glazarová: Advent	149
6.5.4	Václav Řezáč: Černé světlo	153
6.5.5	Jaroslav Havlíček: Petrolejové lampy	157
6.5.6	Jaroslav Havlíček: Neviditelný	160
6.5.7	Egon Hostovský: Žhář	162
6.6	Závěry z výzkumné sondy I	164
6.6.1	Závěry z výzkumné sondy do učebnic literatury pro 3. ročník středních škol	164
6.6.2	Závěry z výzkumné sondy do čítanek pro 3. ročník středních škol	166
6.7	Výsledky obsahové analýzy vybraných učebnic pro 4. ročník středních škol	170
6.8	Výsledky obsahové analýzy čítanek pro 4. ročník středních škol	177
6.8.1	Ladislav Fuks: Pan Theodor Mundstock	177
6.8.2	Ladislav Fuks: Spalovač mrtvol	181

6.8.3	Arnošt Lustig: Dita Saxová	187
6.9	Závěry z výzkumné sondy II	190
6.9.1	Závěry z výzkumné sondy do učebnic literatury pro 4. ročník středních škol	190
6.9.2	Závěry z výzkumné sondy do čítanek pro 4. ročník středních škol	195
7	Metody a tvořivá expresivita při výuce psychologického románu	198
7.1	Žánrové aspekty psychologické prózy coby determinanta tvořivé expresivity	198
7.2	Třífázový model učení E – U – R	200
7.3	Tvořivá práce s titulem literárního díla	201
7.4	Metody tvůrčího psaní a tvořivé dramatiky	205
7.4.1	Narativní transformace	205
7.4.2	Alter ego	207
7.4.3	Dia-monolog	209
7.4.4	Alej	210
7.4.5	Interpretační úvaha (esej)	213
7.5	Metody RWCT	214
7.5.1	Předvídání	215
7.5.2	Pětilístek	217
7.5.3	Životabáseň	219
7.6	Postřehy z pedagogické praxe	222
8	Shrnutí a závěr	223
8.1	Shrnutí výsledků práce	223
8.2	Závěr	230
	Summary	233
	Seznam použité literatury	236
	Přílohy	251
	Příloha 1	252
	Příloha 2	253
	Příloha 3	285